

нирвання в сравненні з порівнянням з політичним кризисом. Основними їх причинами є противоречия сучасної капіталістическої форми, труднощі політичної модернізації та змінення суспільної ролі держави. Методи протидії виникненню цих процесів схожі на те, що застосовуються для недопущення розвитку політичного кризису.

**Ключеві слова:** політичний упадок, політичне розпадення, політичний кризис, легітимність політичної влади, політична модернізація, національне державство.

\* \* \*

УДК 329:323(477)

**Морарь М.В.**

доктор політичних наук, професор кафедри філософії та соціології, Таврійський державний агротехнологічний університет (Україна, Мелітополь), [morar.nikolay@mail.ru](mailto:morar.nikolay@mail.ru)

### ПАРТІЙНЕ ЛІДЕРСТВО: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА МЕТОДОЛОГІЇ

Досліджується партійне лідерство як одна з найпоширеніших форм політичного лідерства. Розкривається поняття «партійне лідерство», надається його визначення, розглядається зв'язок між партійним лідерством та політичним лідерством. Виділені та проаналізовані основні етапи формування, становлення та перспективи розвитку партійного лідерства сучасної України.

Доведено, що лідерство партійне як дефініція є складовою частиною поняття «політичного лідерства». Однак вони мають різне смислове навантаження та не можуть вважатися тотожними. Партійне лідерство має конкретніше значення, ніж політичне лідерство, оскільки певна особа або декілька осіб здійснюють функції керівника політичної партії, організовують діяльність своїх прихильників для досягнення програмних цілей і завдань.

Партійне лідерство – це форма керівництва та взаємодії між політичною партією та соціально-політичними, економічними системами з метою досягнення програмних цілей і завдань політичними методами, є однією з найпоширеніших форм політичного лідерства, що виявляє себе у сфері завоювання, формування та регулювання влади.

Взаємозв'язок між поняттями партійний лідер і політичне лідерство виявляється в тому, що партійний лідер намагається досягти політичного лідерства. Партія, що отримує владу, автоматично трансформує свого лідера у керівника держави. Розглядаючи особливості лідерства в політичній партії, поняття лідера пов'язується з тими стратегічними цілями, які стоять перед партією. Тому партійне лідерство має конкретніше значення по відношенню до політичного лідерства.

Проаналізовано особливості формування партійного лідерства в умовах політичної структуризації українського суспільства, виділено фактори та умови, що впливають на їх становлення. Запропоновано власну етапізацію його формування, яка відрізняється своїми специфічними рисами та особливостями: I етап (з кінця 80-х років до середини 1992 р.) – період який можна назвати «протолідерство», тобто утворення політичних та культурологічних клубів, громадських рухів, фронтів тощо; II етап (1992–2001 рр.) становлення партійного лідерства як суспільного явища. Цьому сприяло прийняття Закону України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р.; III етап (2001 р. – понині) – діяльність партійного лідерства в Україні регулюється Законом «Про політичні партії» (квітень 2001 р.).

Підкреслено, що становлення партійного лідерства в Україні відбувалося в умовах економічної кризи, зростання бідності населення, формування потужних фінансово-промислових груп та посилення їх впливу на лідерів партій. Робиться висновок, що на цьому етапі партійне лідерство відіграло як прогресивну, так і негативну роль у політичному процесі країни. З одного боку, сприяло демократизації суспільства, розвитку політичної участі громадян, а з іншого стало підставою для появи олігархічних партійних кланів та фінансово-промислових угруповань. Ця суперечливість призвела до того, що українська багатопартійність, у часи державної незалежності, не змогла висунути лідера, який би об'єднав усі верстви українського суспільства в боротьбі за справжню демократію, соціальну справедливість та всенародний добробут. Аналіз дає змогу стверджувати, що сучасне політичне життя України спонукає появу нових партійних лідерів здатних на активні новаторські дії. Доведено, що поява таких партійних лідерів перебуває сьогодні у стадії становлення та характеризується суперечливістю, нестабільністю, гострою конфліктністю, невисокою ефективністю.

**Ключеві слова:** партія, партійний лідер, партійне лідерство, політичний лідер, політичне лідерство, політичний процес, трансформаційні суспільства.

На сучасному етапі розвитку суспільства вирішальним чинником об'єднання України є утвердження сильної демократичної влади. Вона має ґрунтуватися на довірі народу, його активній участі у здійсненні державної політики. Надзвичайно важливу роль у вирішенні цих питань належить партійним лідерам.

Партійне лідерство є однією з найбільш поширених форм лідерства, що безпосередньо пов'язана з характе-

ром і якістю політичної влади, конкретним способом її структурування та легітимації. У всіх країнах Європи, незалежно від типу правління, партійне лідерство розглядається як важлива складова політичного життя, що виступає потужним фактором розвитку як держави, так і політичних партій. Специфіка останнього полягає в тому, що, з одного боку, політичні партії є формою самоорганізації громадян, виразниками політичних інтересів певного кола людей, а з іншого боку, – через своїх представників, які одержали владу в результаті виборів, стають складовою частиною влади. Саме тому партії та лідери є впливовими інститутами демократії, які визначають вектор суспільно-політичного розвитку країни.

Статус політичних партій, їхнє місце і роль у суспільному розвитку держави визначає Конституція України і чинне законодавство. Політичні партії, зазначено в Конституції, сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах [3, с. 17]. Відповідно до Закону України «Про політичні партії в Україні» політичні партії відзначаються як зареєстроване добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загально-національної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах. Політичні партії повинні мати програму, в якій обов'язково викладаються цілі та завдання цієї партії, а також шляхи їх досягнення [1].

Відзначимо, що сучасна українська багатопартійність є прогресивним демократичним завоюванням, що свідчить про перемогу політичного та ідеологічного плюралізму в житті країни. Сьогодні партійні лідери відіграють значну роль не тільки у виборчих кампаніях, а й суттєво впливають на хід політичних процесів у цілому.

Разом із тим, доведено, що досвід існування та діяльність партійного лідерства за роки незалежності України має і багато негативних аспектів. Насамперед, вони не стали впливовою та авторитетною силою для широких мас, оскільки недостатньо ефективно виконують ту роль, яку мали б виконувати останні у політичних процесах демократичного суспільства. У діяльності більшості партійних лідерів домінують популістські підходи, невідповідність між деклараціями та практичними діями. Партійні ідеології абстрактні, нецілеспрямовані і не мають конкретного ціннісного змісту.

У зв'язку з цим необхідним є науковий пошук шляхів «оздоровлення» всієї системи діяльності партійних лідерів з метою підвищення її результативності в політичних процесах сучасної України. Крім того, дослідження проблем партійного лідерства у сучасній Україні, як справедливо відзначають дослідники, обумовлено і тим, що є наявність потреби в авторитетних лідерах, які би відповідали певним очікуванням народу [2, с. 4].

Актуальність дослідження зумовлена також і недостатнім рівнем наукової розробленості проблеми. Українські дослідники провели ґрунтовну роботу з вивчення історії політичних партій, їх виникнення та розвитку, з'ясували взаємини партій із державною владою та між собою, означили перспективи розвитку багатопартійності тощо. Певний внесок у розробку досліджуваної проблеми зробили сучасні вчені: Т.Бевз, В.Бebик, В.Горбатенко, М.Головатий, Л.Гонюкова, С.Здіорук,

М.Кармазіна, Л.Кочубей, І.Кресіна, В.Литвин, М.Михальченко, А.Москалюк, А.Моїсєєва, М.Обушний, А.Пахарєв, М.Примуш, Ф.Рудич, А.Романюк, П.Шляхтун, Ю.Шведа, В.Якушик та ін.

Аналізуючи стан дослідження проблеми партійного лідерства у вітчизняній літературі, можна констатувати, що вона висвітлюється здебільшого в межах таких питань, як інтереси держави та громадян, співвідношення політичної та державної влади, елітизму, політичного плюралізму. У вітчизняній політичній літературі практично відсутні комплексні дослідження, в яких розкривалося у партологічному ключі місце та роль партійних лідерів у політичних процесах сучасної України. Чимало дослідників розглядають партійне лідерство насамперед у контексті лідерства політичного.

Ми вважаємо, що дослідження партійного лідерства як одну з найпоширеніших форм політичного лідерства має не тільки теоретичне, а й яскраво виражене практичне значення. На сучасному етапі, внаслідок персоніфікації політики, українська реальність формується під значним впливом суб'єктивного фактора.

Автор розглядає партійне лідерство як одну з найпоширеніших форм політичного лідерства, тому бачення цієї проблеми гуртується на тому що партійний лідер також виступає у ролі політичного. Але вони мають різне смислове навантаження, низку відмінностей та не можуть трактуватися як тотожні [6, с. 302].

Виходячи з таких міркувань, мета даної статті – термінологічно з'ясувати та розширити понятійний апарат досліджуваної проблеми, а також виділити основні етапи формування, становлення та перспективи розвитку партійного лідерства в Україні.

Відзначимо, що аналіз наукових праць українських дослідників, які намагалися дати власне визначення поняття партійного лідерства, не дозволяє вивести одне смислове формулювання цього явища. Так, партійне лідерство та лідер партії у дослідженнях учених трактується як: а) спосіб вираження інтересів. На рівні політичних партій особистість лідера є вираженням певної соціально-політичної позиції значної частини населення [7, с. 35]; б) інструмент досягнення програмних цілей і завдань. Лідер партії – особа, що має програму дій, уміння об'єднання мас довкола спільних завдань і цінностей, знаходження і прийняття оптимальних рішень [2, с. 14; 8]; в) партійний лідер є індивідом, який керує процесом постановки та виконання партією планів, спрямованих на досягнення стратегічних цілей [4].

Автор поділяє вище окреслені концептуальні підходи, вважає, що вони надають можливість глибше розуміти сутність партійного лідерства. Наголосимо, поняття лідерства складне і багатогранне, та навряд чи можна виокремити таке визначення, що задовольнило б усі важливі погляди.

Дамо деякі зауваження та важливі ознаки партійного лідерства та лідера як феномену: 1. Слід відрізнити лідерство та лідера. Лідерство є певним суспільно-політичним феноменом, а лідер – носієм цього феномену. 2. Партійне лідерство є однією з найпоширеніших форм політичного лідерства, що виявляє себе у сфері завоювання, формування та регулювання влади. 3. Партійне лідерство як дефініція є складовою частиною поняття «політичного лідерства». Водночас зміст останнього є незрівнянно ширшим. 4. Партійне лідерство є

формою управління та взаємодії між політичною партією та соціально-політичними, економічними системами, що знаходяться в оточенні партії. 5. Невід'ємними компонентами феномену лідерства є особа лідера, зовнішній контекст та взаємодія між ним та громадянами. Це дозволяє визначити партійне лідерство як чинник активізації політичного процесу в суспільстві. 6. Партійне лідерство є управлінням з метою досягнення певних цілей політичними методами. 7. Феномен лідерства спирається, передусім, на авторитет.

Беручи до уваги зроблені зауваження ми пропонуємо таке визначення: партійне лідерство – це форма управління та взаємодії між політичною партією та соціально-політичними, економічними системами, з метою досягнення певних цілей політичними методами.

Партійний лідер – це авторитетна, визнана у своєму партійному середовищі особа, обрана керувати партією і здатна консолідувати партію та громадян навколо спільної мети, найефективніше репрезентувати інтереси конкретної соціальної групи. Крім того, це особа, яка для виконання своєї програми висуває за мету приход до влади або вплив на неї, участь у справах держави.

Оскільки партійне лідерство, як уже зазначалося, слід розглядати як різновид політичного та форму керівництва партією, доцільно виділити функції партійного лідера. Це дає змогу сформуувати цілісне уявлення про партійне лідерство, специфіку та відмінності між партійним та політичним лідером.

Системні функції партійного лідера полягають у роботі стратегічних задач та цілей як у внутрішньому розвитку, так і в політичному житті країни. Досягнення влади, як одна із стратегічних задач партії, співіснує з її місією, що декларується як провідний напрям діяльності партії у суспільно-політичному житті країни.

На нашу думку, відмінність партійного лідера від політичного, насамперед, полягає у підпорядкованості першого інтересам і діяльності партій, його тісний внутрішній зв'язок із політичною організацією, якою він керує. Оскільки партія формально є організацією з певним уставом та програмою, то діяльність партійного лідера спрямована на виконання функцій керівництва. Партійне керівництво як різновид управління має політичний та формальний характер, що відмежовує його від адміністративного і неформального політичного лідерства. І головне, партійне керівництво є ідейним, воно пов'язане з пропагандистським, виховним впливом на громадян, суспільство загалом. Значення лідера для успішної партійної діяльності важко переоцінити. Він виконує для партії декілька внутрішніх функцій: це партійний менеджмент, формування управлінських структур і організація кадрової політики партії.

Функції партійного лідера як менеджера відповідають загальним функціям політичного менеджменту: 1. Планування, що полягає у короткостроковому та довгостроковому баченні партії як організації, її розвитку, цілей, напрямів реорганізації тощо. 2. Організаційна функція полягає в обов'язку лідера побудувати діяльність партії, її організаційну структуру та кадрову політику відповідно до цілей, завдань та місії партії. 3. Добір, підготовка і виховання кадрів для партії, державних структур та різних громадських організацій. 4. Координаційна функція полягає у забезпеченні відповідної узгодженості між діяльністю партійних структур (центра-

льних, регіональних, місцевих та ін.) і загальною діяльністю партії. 5. Функція контролю забезпечує контроль партійним лідером діяльності партії та окремих її структур по виконанню розпоряджень, планів, рішень. 6. Представництво інтересів певних соціальних груп населення. Партійні лідери акумулюють, формулюють, виражають, представляють й обстоюють інтереси своїх суспільних груп на державному рівні, перед іншими політичними партіями, об'єднаннями. 7. Комунікативна функція полягає в тому, що партійні лідери є елементом постійного зв'язку громадян з владою. 8. Боротьба за владу, за використання її або за контроль над нею. Для реалізації політичної програми партії потрібна державна влада. 9. Ідеологічні функції – розробка партійної ідеології та політичного курсу, а також формування громадської думки та поширення контактів з різними політичними силами для підтримки обраного курсу.

Партії характеризуються окресленою ідеологією. Партійні лідери можуть бути спрямовані на вирішення вузьких ідеологічних завдань. Навпаки, політичні лідери враховують різні ідеологічні установки різноманітних політичних сил, очікування всіх соціальних груп, шукають компромісне рішення, нерідко, між протилежними тенденціями в суспільстві. Головне їх завдання – побачити загальну тенденцію розвитку нації в цілому, врахувати її в обраному політичному курсі, переконати послідовників обрати цей курс.

Партійний лідер не може виступати представником усього суспільства, а лише виражає інтереси окремих верств і соціальних груп населення. Його вплив не має універсального характеру, він поширюється тільки на членів партії та її прихильників.

Таким чином, взаємозв'язок між поняттями партійний лідер і політичне лідерство виявляється в тому, що партійний лідер намагається досягти політичного лідерства. Партія, що отримує владу, автоматично трансформує свого лідера у керівника держави. Розглядаючи особливості лідерства в політичній партії, поняття лідера пов'язується з тими стратегічними цілями, які стоять перед партією. Тому партійне лідерство має конкретніше значення по відношенню до політичного лідерства.

Досвід України зі становлення партійних лідерів є особливим на пострадянському просторі та визначений такими факторами: цивілізованим характером змін політичних та партійних еліт, що загалом є виключенням для країн із перехідною економікою і складним тоталітарним минулим; відсутністю у нашої країни довготривалих традицій партійного будівництва, включно з формуванням партійних лідерів, саме за умов державного суверенітету; демократичністю та ліберальністю умов для партійного будівництва, що загалом є нетиповим для більшості колишніх республік Радянського Союзу.

Проведений аналіз дозволив виділити основні етапи формування та становлення партійного лідерства в Україні, які відрізняються своїми особливостями: I етап (з кінця 80-х років до середини 1992 р.) – протолідерство; II етап (1992–2001 рр.) – політико-правове забезпечення формування громадсько-політичного лідерства. Цьому сприяло прийняття Закону України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р.; III етап (2001 р. – донині) – законодавче врегулювання партійного лідерства відповідно до Закону «Про політичні партії» (квітень 2001 р.).

Аналіз етапів формування партійного лідерства в Україні свідчить про те, що воно пройшло складний шлях. Його становлення відбувалося в умовах економічної та політичної кризи. Формування партійного лідерства відбувалося в період зростання бідності населення, формування потужних фінансово-промислових груп та появи партійної корупції.

Партійне лідерство у досліджуваній період відіграло як прогресивну, так і негативну роль у політичному процесі країни. З одного боку, сприяло демократизації суспільства, розвитку політичної участі громадян, формуванню політичного лідерства, а з іншого породило олігархічні партійні клани та фінансово-промислові угруповання. Ця суперечливість призвела до унеможливлення, висунення насправді загально визнаного лідера, який би об'єднав всі верстви українського суспільства в боротьбі за справжню демократію, соціальну справедливість та всенародний добробут.

Партійні лідери, на думку М. Михальченка, не харизматичні, не яскраві і не бажають об'єднуватися заради майбутнього України. Політична «тусовка», метушня лідерів навколо гілок влади – мало не головні види партійної діяльності [5, с. 320].

Автор поділяє в цілому такі погляди дослідників. Водночас, зважаючи на досвід партійного життя за роки незалежності України, діяльність партійного лідерства у політичних процесах, на переконання автора, не можна розцінювати як цілком негативну. Політична практика свідчить про те, що партійні лідери відіграють помітну роль у становленні та розвитку української державності. Звичайно, були перемоги і поразки, злети і падіння. Тут багато чого залежало від їхнього безпосереднього оточення, від конкретних політичних умов.

Водночас сучасне політичне життя України настійливо вимагає появи саме таких партійних лідерів, котрі були б здатні до активних новаторських дій, забезпечення оптимального рівня врахування та задоволення, як інтересів всіх різних верств суспільства, так і своїх прихильників.

Таким чином, формування партійного лідерства в Україні перебуває сьогодні у стадії становлення: є ще незрілим феноменом і характеризується суперечливістю, нестабільністю, гострою конфліктністю та невисокою ефективністю. Це пов'язано з тим, що переважна більшість партій створені не з ідеологічних, а з кон'юнктурних міркувань «під особу». Існує потреба створення партій нового формату, європейського зразка з яскравими лідерами. Це мають бути лідери з чіткими ідеологіями і програмами дій. Особливого значення для України набуває формування у перспективі партійного лідера раціонального типу.

#### Список використаних джерел

1. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р., №2365-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
2. Іпатов Е.Ф. Реалії та суперечності партійного лідерства в українському суспільстві: політологічний аспект / Е.Ф. Іпатов, В.В. Павловський // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: 36. наук. праць. – К.: ІВЦ «Політехніка», 2010. – №1 (5). – С.13–17.
3. Конституція України: прийняття 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
4. Мейтус В.В. Политическая партия: стратегия и управление / В.В. Мейтус, В.Ю. Мейтус. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 400 с.

5. Михальченко М. Корупція в Україні: політико-філософський аналіз. Монографія / М. Михальченко, О. Михальченко, С. Невмержицький. – К.: ІПЕНД імені І. Кураса НАН України, 2010. – 615 с.

6. Морарь М.В. Партиїний лідер сучасної України: теоретико-методологічний аспект / Морарь М.В. // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – К.: 2011. – №1/51. – С.110–118.

7. Траверсе О.О. Політичне лідерство та керівництво доби «лібералізованого» тоталітаризму в СРСР: український контекст (60–ті – початок 90–х рр. XX ст.): [монографія] / О.О. Траверсе; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса. – К.: ІПЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2010. – 268 с.

8. Шведа Ю.Р. Партії та вибори: енциклопедичний словник / Р.М. Шведа. – Львів: ЛНУ імені І.Франка, 2010. – 750 с.

### References

1. Zakon Ukrainy «Pro politichni partiyi v Ukrainy» vid 5 kvitnya 2001 r., №2365–III [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2365–14>

2. Ipatov E.F. Realiyi ta superechnosti partiynogo liderstva v ukraiyinskomu suspilstvi: politologichnyi aspekt / E.F. Ipatov, V.V. Pavlovskiy // Visnik Natsionalnogo tehnichnogo universitetu Ukrainy «Kiyivskiy politehniichnyi institut». Politologiya. Sotsiologiya. Pravo: Zb. nauk. prats. – K.: IVTs «Politehnika», 2010. – №1 (5). – S.13–17.

3. Konstitutsiya Ukrainy: priynyattya 28 chervnya 1996 r. – K.: Presa Ukrainy, 1997. – 80 s.

4. Meytus V.V. Politicheskaya partiya: strategiya i upravlenie / V.V. Meytus, V.Yu. Meytus. – K.: Elga, Nika–Tsentr, 2004. – 400 s.

5. Mihalchenko M. Koruptsiya v Ukrainy: politiko-filosofskiy analiz: Monografiya / M.Mihalchenko, O.Mihalchenko, E.Nevmerzhitskiy. – K.: IPIEND imeni I.Kurasa NAN Ukrainy, 2010. – 615 s.

6. Morar M.V. Partiyiny lider suchasnuyi Ukrainy: teoretiko-metodologichnyi aspekt / Morar M.V. // Naukovi zapiski institutu politichnih i etnonatsionalnih doslidzhen im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. – K.: 2011. – №1/51. – S.110–118.

7. Traverse O.O. Politichne liderstvo ta kerivnitstvo доби «liberalizovanogo» totalitarizmu v SRSR: ukraiyinskyy kontekst (60–ti – pochatok 90–h rr. XX st.): [monografiya] / O.O. Traverse; NAN Ukrainy, in-t polit. i etnonats. doslidzhen im. I.F. Kurasa. – K.: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2010. – 268 s.

8. Shveda Yu.R. Partiyi ta vobori: entsiklopedichnyi slovnik / R.M. Shveda. – Lviv: LNU imeni I.Franka, 2010. – 750 s.

*Morar N.V., doctor of political Sciences, Professor the philosophy and sociology Department, Taurian state agrotechnological university (Ukraine, Melitopol), [morar.nikolay@mail.ru](mailto:morar.nikolay@mail.ru)*

### The party leadership: problems of theory and methodology

*Explores the party leadership as one of the most common forms of political leadership. Expands the concept of «party leadership», given its definition, addresses the link between the party leadership and political leadership. Identified and analysed the main stages of formation, evolution and prospects of development of party leadership modern Ukraine.*

*It is proved that the leadership of the party as the definition is syllabic part of the notion of «political leadership». However, they have different meanings and cannot be identical. The party leadership has a more specific meaning than a political leader, as a person or a few people carry out functions of the head of a political party, organizes the activities of his followers to achieve program goals and objectives.*

*The party leadership is a form of governance and the interaction between the political party and the socio-political and economic systems in order to achieve program goals and objectives with political methods, is one of the most common forms of political leadership, which manifests itself in the sphere of conquest, formation and regulation of power.*

*The relationship between the concepts of party leader and political leadership is that the party leader is striving to achieve political leadership. The party that comes to power, automatically transforms their leader at the head of the state. Considering features of leadership of a political party, the notion of a leader is associated with the strategic goals which stand before the party. Therefore, the party leadership has a more specific meaning in relation to the political leadership.*

*Analyzed the peculiarities of the formation of the party leadership in conditions of political structuring of the Ukrainian society, factors and conditions that contribute to their formation. The author suggests a sequence of stages of its formation, which has its own specific traits and characteristics: the first stage (from the end of 80th years until mid-1992) – a period which can be called «protoliterate», that is, the formation of political and cultural clubs, social movements, fronts, etc.; II stage (1992–2001.) the formation of the party leadership as a social phenomenon. This contributed to the adoption of the Law of Ukraine «On citizens' associations», dated 16 June 1992; III stage (2001 – till now) – the activity of the party leadership in Ukraine is regulated by the Law «On political parties» (April 2001).*

*Stressed that the formation of the party leadership in Ukraine took place in the conditions of economic crisis, the growth of poverty of the population, formation of*

*powerful financial-industrial groups and their influence on party leaders. The conclusion is that at this stage, the party leadership has played as a progressive and negative role in the political process of the country. On the one hand, contributed to the democratization of society, the development of political participation, and on the other, became the basis for the emergence of oligarchic party clans and financial-industrial groups. This contradiction has led to the fact that the Ukrainian multi-party system, in the times of the state independence, failed to nominate a leader, who would unite all segments of Ukrainian society in the struggle for genuine democracy, social justice and national welfare. The analysis gives an opportunity to claim that the modern political life of Ukraine encourages the emergence of new party leaders are able to actively innovative actions. It is proved that the appearance of such party leaders, is now at the stage of formation and is characterized by inconsistency, instability, sharp conflict, low efficiency.*

**Keywords:** party, the party leader, the party leadership, political leadership, political leadership, the political process of transformation of society.

*Morar M.V., doctor of political sciences, professor of the department of philosophy and sociology, Taurian state agrotechnological university (Ukraine, Melitopol), [morar.nikolay@mail.ru](mailto:morar.nikolay@mail.ru)*

### Partiynne lidersstvo: problemy teorii i metodologiyi

*Исследуется партийное лидерство как одна из наиболее распространенных форм политического лидерства. Раскрывается понятия «партийное лидерство», дается его определение, рассматривается связь между партийным лидерством и политическим лидерством. Выделены и проанализированы основные этапы формирования, становления и перспективы развития партийного лидерства современной Украины.*

*Доказано, что лидерство партийное как определение является слоговой частью понятия «политическое лидерство». Однако они имеют разную смысловую нагрузку и не могут быть тождественными. Партийное лидерство имеет более конкретное значение, чем политическое лидерство, поскольку определенное лицо или несколько человек осуществляют функции руководителя политической партии, организуют деятельность своих приверженцев для достижения программных целей и задач.*

*Партийное лидерство – это форма руководства и взаимодействия между политической партией и социально-политическими, экономическими системами с целью достижения программных целей и задач политическими методами, является одной из наиболее распространенных форм политического лидерства, которое проявляет себя в сфере завоевания, формирования и регулирования власти.*

*Взаимосвязь между понятиями партийный лидер и политическое лидерство заключается в том, что партийный лидер стремится достичь политического лидерства. Партия, которая приходит к власти, автоматически трансформирует своего лидера в руководителя государства. Рассматривая особенности лидерства в политической партии, понятие лидера связывают с теми стратегическими целями, которые стоят перед партией. Поэтому партийное лидерство имеет более конкретное значение по отношению к политическому лидерству.*

*Проанализированы особенности формирования партийного лидерства в условиях политической структуризации украинского общества, выделены факторы и условия, которые влияют на их становление. Предложена авторская последовательность этапов его формирования, которая отличается своими специфическими чертами и особенностями: I этап (с конца 80-х лет до середины 1992 г.) – период который можно назвать «протолитерство», то есть образование политических и культурологических клубов, общественных движений, фронтов и т.п.; II этап (1992–2001 гг.) становление партийного лидерства как общественного явления. Этому содействовало принятие Закона Украины «Об объединении граждан» от 16 июня 1992 г.; III этап (2001 г. – поныне) – деятельность партийного лидерства в Украине регулируется Законом «О политических партиях» (апрель 2001 г.).*

*Подчеркнуто, что становление партийного лидерства в Украине произошло в условиях экономического кризиса, рост бедности населения, формирование мощных финансово-промышленных групп и усиления их влияния на лидеров партий. Делается вывод о том, что на этом этапе партийное лидерство играло как прогрессивную, так и негативную роль в политическом процессе страны. С одной стороны, содействовало демократизации общества, развитию политического участия граждан, а с другой – стало основанием для появления олигархических партийных кланов и финансово-промышленных группировок. Эта противоречивость привела к тому, что украинская многопартийность, во времена государственной независимости, не смогла выдвинуть лидера, который бы объединил все слои украинского общества в борьбе за истинную демократию, социальную справедливость и всенародное благосостояние. Проведенный анализ дает возможность утверждать, что современная политическая жизнь Украины побуждает появление новых партийных лидеров способных на активные новаторские действия. Доказано, что появление таких партийных лидеров находится сегодня на стадии становления и характеризуется противоречивостью, нестабильностью, острой конфликтностью, невысокой эффективностью.*

**Ключевые слова:** партия, партийный лидер, партийное лидерство, политический лидер, политическое лидерство, политический процесс, трансформационные общества.

\* \* \*